

УДК 343.985

Єфімов М.М. ©

кандидат юридичних наук
ORCID iD: <https://orcid.org/0000-0003-3964-798X>

Старова Т.А.

студентка юридичного факультету

(Дніпропетровський державний
університет внутрішніх справ)

DOI: 10.31733/2078-3566-2019-1-110-113

ОРГАНІЗАЦІЙНО-ТАКТИЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ДОПИТУ ПІДОЗРЮВАНИХ ПІД ЧАС РОЗСЛІДУВАННЯ КРИМІНАЛЬНИХ ПРАВОПОРУШЕНЬ У СФЕРІ ТОРГІВЛІ ЛЮДЬМИ

Висвітлено деякі аспекти розслідування злочинів у сфері торгівлі людьми. Акцентовано увагу на організаційно-тактичних особливостях проведення допиту підозрюваного при розслідуванні зазначених кримінально караних діянь.

Ключові слова: торгівля людьми, тактичне забезпечення, слідчі (розшукові) дії, допит, тактичний прийом, організація.

Постановка проблеми. Під час досудового розслідування кримінальних правопорушень у сфері торгівлі людьми досить важливе місце відводиться допиту осіб, які фігурують у кримінальному провадженні, зокрема, такій категорії як підозрювані. Це пояснюється тим, що більшість зазначених кримінально караних діянь характеризується невеликою кількістю матеріальної доказової інформації, виявленою на початковому етапі розслідування. Адже, як правило, під час огляду місця події вона майже не вилучається, а обшуки в більшості випадків проводяться після пред'явлення особі підозри. Тому на перший план виходить збір показань – ідеальних доказів, що залишаються в пам'яті людини. Для забезпечення їх отримання і допитується значна кількість учасників процесу. Ця процесуальна дія є найбільш розповсюдженою та інформативною у кримінальному судочинстві. В той же час допит підозрюваних є найбільш складним у плані підготовки та організаційно-тактичного забезпечення його проведення. Адже в цих випадках слідчий володіє значно меншим обсягом інформації, ніж підозрюваний. Крім того, якраз при допиті зазначеної категорії осіб найбільш часто виникають конфліктні ситуації.

Аналіз публікацій, в яких започатковано розв'язання даної проблеми. Питання організації та проведення допиту під час розслідування злочинів розглядали такі науковці: В.П. Бахін, Р.С. Белкін, В.С. Кузьмічов, Є.Д. Лук'янчиков, В.Т. Маляренко, М. М. Михеєнко, П.Д. Нестеренко, В.Т. Нор, М.І. Порубов, М.В. Салтевський, С.М. Стахівський, В. М. Тертишник, Л.Д. Удалова, К.О. Чаплинський, П.В. Цимбал, В.Ю. Шепітько та інші. Та в їх роботах не розглядалися особливості проведення допиту при розслідуванні злочинів у сфері торгівлі людьми.

Метою даної статті є дослідження організаційно-тактичних особливостей проведення допиту підозрюваного при розслідуванні кримінальних правопорушень у сфері торгівлі людьми.

Виклад основного матеріалу. Допит є однією з найбільш поширених слідчих (розшукових) дій, за допомогою якої збирається інформація під час розслідування. Для того щоб окреслити окремі особливості проведення допиту підозрюваних, слід визначити, що ми розуміємо під цим поняттям. Так, В.А. Журавель зазначає, що це процесуальна дія, що являє собою регламентований кримінально-процесуальними нормами інформаційно-психологічний процес спілкування осіб, які беруть у ньому участь, спрямований на отримання інформації про відомі допитуваному факти, що мають значення для встановлення істини у справі» [3, с. 252].

Ми підтримуємо позицію, що допитом є слідча (розшукова) дія, у процесі якої слідчий отримує від особи, яка володіє відомостями, що мають значення у кримінальній

© Єфімов М.М., 2019

© Старова Т.А., 2019

справі (підозрюваного), словесну інформацію про обставини події злочину та інші факти, які мають значення для встановлення об'єктивної істини і забезпечення правильного застосування закону [4].

Допит передбачено ст. 224 КПК України. Відповідно до ст. 42 КПК України, підозрюваному визнається особа, якій повідомлено про підозру, особа, яка затримана за підозрою у вчиненні кримінального правопорушення, або особа, щодо якої складено повідомлення про підозру, однак його не вручено їй внаслідок невстановлення місцезнаходження особи, проте вжито заходів для вручення у спосіб, передбачений КПК України для вручення повідомлень. Підозрюваний допитується негайно після затримання, а при неможливості негайного допиту – не пізніше 24-х годин після затримання [5].

Допит, як і будь-яка слідча (розшукова) дія, складається з трьох етапів: підготовчого, безпосереднього допиту та заключного. Підготовчий етап проведення допиту підозрюваного при розслідуванні злочинів у сфері торгівлі людьми заснований на загальних правилах проведення цієї слідчої (розшукової) дії. Найбільш повно, на нашу думку, висвітлює організаційно-тактичні заходи при проведенні допиту К.О. Чаплинський:

- повне, всебічне і ретельне вивчення матеріалів кримінальної справи;
- визначення предмета допиту та сформованої слідчої ситуації;
- визначення кола осіб, які підлягають допиту;
- визначення послідовності проведення допитів;
- вивчення особи допитуваного;
- збирання оперативної інформації про допитувану особу (склад злочинної групи) та вчинених нею злочинів;

- визначення часу проведення допиту;
- визначення способу виклику на допит;
- визначення місця проведення допиту;
- підбір речових доказів та інших матеріалів для пред'явлення допитуваному;
- визначення технічних засобів фіксації допиту та їх підготовка;
- визначення учасників проведення допиту;
- забезпечення сприятливих умов проведення допиту;
- використання оперативно-розшукової інформації;
- планування допиту [9, с. 106–117].

Показання підозрюваного є важливою доказовою базою у кримінальному провадженні. Спочатку, для стимулювання допитуваного стосовно дачі правдивих показань, слідчому необхідно встановити з ним психологічний контакт. Не менш важливим є роз'яснення слідчого про значення щирого визнання своєї вини підозрюваним на час винесення вироку, інші обставини, що пом'якшують вину, передбачені ст. 66 КК України. Також слідчий повинен продемонструвати підозрюваному наявні докази проти нього та окреслити його перспективи під час розгляду справи у суді. Найбільш ефективним таким прийом буде для осіб, які вперше притягуються до кримінальної відповідальності, оскільки раніше судимі мають утверджену стійку антигромадську спрямованість.

Під час допиту підозрюваного на момент розслідування кримінальних правопорушень у сфері торгівлі людьми є можливими 3 типи ситуацій:

- підозрюваний дає правдиві показання (так звана безконфліктна ситуація);
- в показаннях містяться суперечності;
- він відмовляється від дачі показань або дає завідомо неправдиві показання (так звана гостра конфліктна ситуація).

Залежно від ситуації, яка виникла, слідчий повинен скоригувати тактику проведення допиту. Так, у першому випадку слідчий повинен максимально деталізувати всі показання, що дає підозрюваний, аби підкріпити їх іншими доказами. Найбільш відверті показання будуть одразу після затримання, оскільки через нервову напругу та нестачу часу підозрюваний ще не встиг придумати собі систему захисту [1, с. 127]. В цей момент вони докладно викладають усі обставини: співучасники; суми, отримані внаслідок торгівлі людьми; мотиви вчинення злочину. На більш пізніх етапах розслідування підозрювані починають повністю заперечувати свою вину, аби уникнути кримінальної відповідальності.

Так, у невстановлений час, орієнтовно у травні 2018 року, знаходячись у приміщенні бару «Ельф» м. Суми, гр. А. познайомилась із раніше незнайомою мешканкою міста Суми гр. Б. та під час розмови з нею дізналася, що остання перебуває у скрутному матеріальному становищі, викликаному збігом тяжких особистих та сімейних обставин, зокрема, є матір'ю-одиначкою, виховує малолітню дитину та ніде не працює.

Маючи знайомих у Туреччині, які організують надання іншими особами сексуальних послуг за плату, тобто забезпечують зайняття проституцією, гр. А., розуміючи скрутне матеріальне становище гр. Б., вирішила схилити її поїхати до Туреччини, де надавати сексуальні послуги. 10.05.2018 приблизно о 12 годині, знаходячись у квартирі, правопорушниця почала переконувати гр. Б. поїхати до м. Кумбургаз Турецької Республіки, де надавати іншим особами послуги сексуального характеру за грошову винагороду. При цьому, з метою створення у гр. Б. уяви про безпечність та вигідність такої діяльності, знаючи, що вона потребує поліпшення матеріального становища, гр. А. наполегливо переконувала її, що особи, які забезпечуватимуть зайняття нею проституцією, будуть добре ставитись до неї, не забиратимуть усі отримані від такої діяльності кошти, а ті кошти, які вона отримає, будуть вигідним для неї прибутком та забезпечать подальше належне проживання в Україні та виховання своєї малолітньої дитини. В ході допиту гр. А. одразу почала давати правдиві показання [8].

У другій ситуації підозрювані замовчують обтяжуючі обставини вчинення торгівлі людьми, які посилюють кримінальну відповідальність та тягнуть за собою більш суворий вид покарання. До таких можуть належати: вчинення злочину за попередньою змовою групою осіб, організованою групою; щодо малолітнього, неповнолітнього, кількох осіб; повторно; службовою особою з використанням службового становища; особою, від якої потерпілий був у матеріальній чи іншій залежності. Чим більше підозрюваний буде повідомляти неправдиві відомості, тим легше його буде викрити, оскільки не можна продумати вигадані факти до дрібниць та зберегти їх у пам'яті [1, с. 127]. Серед тактичних прийомів у даному випадку основне місце займає психологічний контакт. Його необхідно встановити з підозрюваним для успішного проведення допиту. О.А. Воробйова встановлення психологічного контакту під час допиту розглядає як створення відповідної атмосфери та встановлення сприятливих відносин між слідчим і допитуваним, що стає чинником професійно-психологічного впливу на допитуваного і сприяє вирішенню завдань даної слідчої дії [2, с. 112]. Треба пам'ятати, що кожен підозрюваний є особистістю, у зв'язку з чим необхідним є вибір індивідуального шляху до встановлення з ним психологічного контакту. У зв'язку з цим важливим є вміння слідчого сформувати між учасниками допиту обстановку довіри або викликати прихильність у допитуваної особи.

Зазвичай мотиви дачі суперечливих показань бувають такими:

- недовіра до правоохоронних органів та органів правосуддя;
- страх перед винесенням більш суворого покарання;
- домовленість з іншими співучасниками про заздалегідь обраний певний спосіб захисту;
- небажання викрити інших співучасників.

Так, наприклад, у період з вересня по грудень 2016 року у гр. А. виник умисел на протиправне збагачення за рахунок вчинення кримінального правопорушення, а саме: торгівлі людьми, зокрема торгівлі малолітньою дитиною. Реалізуючи свій умисел на вчинення торгівлі людьми, а саме: малолітньою дитиною, 27.12.2016 гр. А. в соціальній мережі «Вконтакте» у завуальованій формі розмістила оголошення про намір продати свою ще не народжену дитину [7].

Нарешті, третя ситуація, яка є найбільш складною. Вона обумовлена антигромадською позицією та вчиненням злочину повторно. Неправдиві показання, які дає підозрюваний, а саме: називає осіб, які можуть підтвердити його алібі; називає своє місцезнаходження на час вчинення злочину; викриває інших співучасників злочину, зазвичай стають відправним пунктом для слідчого, який або спростовує, або підтверджує дану інформацію [1, с. 127]. Дана ситуація може виникнути у таких випадках:

- недовіра до слідчого, який проводить допит;
- надія отримати більш м'яке покарання або взагалі уникнути його;
- впевненість у своїй безвинності.

Так, на початку червня 2016 року, гр. В., перебуваючи на дев'ятому місяці вагітності, не маючи наміру піклуватись про свою дитину, з метою незаконного збагачення, вирішила підшукати особу для здійснення незаконної угоди купівлі-продажу, об'єктом якої мала стати її новонароджена дитина. Реалізуючи свій злочинний умисел, гр. В. 13 червня 2016 року, близько 13 год. 10 хв., зустрілась із гр. М., якій повідомила про готовність здійснити незаконну безповоротну передачу своєї дитини, яка народиться, за грошову винагороду у розмірі 40 000 грн. На першому допиті гр. В. не визнавала своєї вини

та давала завідомо неправдиві показання [6].

Висновок. Отже, необхідність отримання показань підозрюваного під час розслідування кримінальних правопорушень у сфері торгівлі людьми є специфічною, оскільки це особа, яка зацікавлена у певних результатах справи і показання використовує як можливість реалізувати своє право на захист. Допит підозрюваних, винних у торгівлі людьми, має свої особливості, оскільки у більшості випадків ці злочини вчиняються групою осіб. Тому спершу слід допитувати осіб з менш сильними волевовими якостями або тих, які виконували другорядну роль під час вчинення злочину. Такі особи зазвичай більш схильні до дачі правдивих показань.

Бібліографічні посилання

1. Васильев А.Н., Карнеева Л.М. Тактика допроса при расследовании преступлений. Москва: Юрид. лит., 1970. 208 с.
2. Воробьева Е. А. Профессионально-психологические особенности контактности следователей в условиях допроса: дис. ... канд. психол. наук: 19.00.03. Москва, 2003. 266 с.
3. Криміналістика: підручник для студ. юрид. ВНЗ / кол. авт. Глібоко В.М., Дудніков А.Л., Журавель В.А. та ін.; за ред. В.Ю. Шепітька. Київ: Ін Юре, 2001. С. 252.
4. Кримінальний кодекс України. Особлива частина. URL: <http://pidruchniki.com/1384102859149/pravo/dopit>
5. Кримінальний процесуальний кодекс України від 13 квітня 2012 року № 4651-VI. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/4651-17>.
6. Справа № 361/4665/16-к, Архів апеляційного суду Кивської області, 2018 р.
7. Справа № 464/5381/17, Архів Сихівського районного суду м. Львова, 2018 р.
8. Справа № 592/7803/18, Архів Ковпаківського районного суду м. Суми, 2018 р.
9. Чаплинский К. О. Тактика проведения окремих слідчих дій: монографія. Дніпропетровськ: Дніпроп. держ. ун-т внутр. справ, 2006. 308 с.

Надійшла до редакції 15.02.2019

SUMMARY

Yefimov M.M., Starova T.A. Organizational and tactical peculiarities of interrogation of the suspect in the process of investigation of criminal offenses in the field of human trafficking. The scientific article deals with consideration of some aspects of the investigation of crimes in the field of human trafficking. The attention is paid to organizational and tactical features of interrogation of the suspect in the process of detection and investigation of criminal offenses. When investigating any criminal offense always held a number of investigative (detective) of action. One of the main among them are questioning different categories of persons. This is due to various factors. First, the most common verbal investigative (detective) of action. Secondly, during its conduct psychological contact that is desirable to establish with its members, will provide an opportunity to communicate with them in the future. Third, the procedural action specified in the initial stage of the investigation provides some information for the nomination versions, search for criminals and others.

The purpose of this article is to study the organizational and tactical peculiarities of conducting interrogation of a suspect in the investigation of criminal offenses in the area of trafficking in human beings. That is, the interrogation is very important to any criminal proceedings. Is no exception and investigation of crimes related to the establishment or maintenance of brothels and procuring. The need to obtain testimony from a suspect during the investigation of criminal offenses in the field of human trafficking is specific because it is a person who is interested in certain results of the case and uses the testimony as an opportunity to exercise his right to protection. The questioning of suspects, guilty of trafficking in human beings, has its own peculiarities, since in most cases these crimes are committed by a group of individuals. Therefore, it is first necessary to interrogate persons with less strong volitional qualities or those who played a minor role in the commission of a crime. Such individuals are usually more likely to give true testimony.

Keywords: *trafficking in human beings, tactical support, investigative (search) actions, interrogation, tactical reception, organization.*